

Muz., 2021(62): 115-127
Rocznik, eISSN 2391-4815

data przyjęcia – 04.2021
data recenzji – 05.2021
data akceptacji – 05.2021
DOI: 10.5604/01.3001.0014.9599

PROWADZENIE DZIAŁALNOŚCI ROLNICZEJ PRZEZ MUZEA NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE

AGRICULTURAL ACTIVITY RUN BY OPEN-AIR MUSEUMS IN POLAND

Żaneta Gwardzińska

Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie
ORCID 0000-0003-2055-7466

Abstract: The discussed issue relates to one of the legal aspects of the operations of open-air museums, namely them running agricultural activity. The specificity of this group of museums and their character make them not only museums in the understanding of the Act on Museums of 21 November 1996, but also farms to which regulations of broadly conceived agricultural law apply. What is more, the animals raised at museums require regular veterinary care, and its provision should be secured by the institutions' directors. These are all

questions that do not stem directly from the Act on Museums, hence, among others, numerous problems faced by museum curators.

The paper is accompanied by tables and diagrams containing the results of a survey conducted by the Author among curators from open-air museums meant to display the legal challenges they have to face on a daily basis in their works. The paper constitutes a pioneer study of these problems, since they have not as yet been analysed in Polish literature.

Keywords: open-air museums, agricultural activity, animals in open-air museums, agricultural law.

Muzea na wolnym powietrzu w Polsce

Historia polskiego muzealnictwa na wolnym powietrzu sięga pierwszej dekady XX w. – w 1906 r. Izydor i Teodora Gulgowsky otworzyli Muzeum Kaszubskie we Wdzydzach, które było wówczas nowatorskim ośrodkiem ochrony zabytków budownictwa ludowego w Polsce¹. Przez niemal 120 lat,

które upłynęły od tamtego czasu muzealnictwo ewoluowało wraz z duchem czasu. Doczekało się ono nie tylko własnej ustawy, czyli Ustawy z dnia 21 listopada 1997 r. o muzeach², lecz także zmieniło się również podejście muzealników do zarządzania instytucjami muzealnymi. Współczesne muzea stają się multiinstrumentalnymi instytucjami kultury, nauki, edukacji, rozrywki i ekonomii³. Również muzea na wolnym

Tabela 1. Struktura organizacyjna muzeów na wolnym powietrzu w Polsce

Table 1. Organisational structure of open-air museums in Poland

NAZWA MUZEUM	ORGANIZATOR	LICZBA PRACOWNIKÓW
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	województwo	21–50
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	województwo	21–50
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	województwo	51–100
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	powiat	21–50
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	województwo	ponad 100
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	województwo	ponad 100
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	województwo	21–50
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	województwo	21–50
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	województwo	51–100
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	województwo	51–100
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	województwo	do 20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Tabela 2. Prowadzenie działalności rolniczej przez muzea na wolnym powietrzu

Table 2. Agricultural activity of open-air museums

NAZWA MUZEUM	PROWADZENIE DZIAŁALNOŚCI ROLNICZEJ
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	nie
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	nie
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	tak
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	nie
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	tak
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	tak
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	nie
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	nie
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	tak
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	tak
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	tak

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Tabela 3. Status muzeum na gruncie prawa rolnego

Table 3. Museum status with respect to agricultural law

NAZWA MUZEUM	STATUS MUZEUM NA GRUNCIE PRZEPISÓW PRAWA ROLNEGO
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	nieruchomość położona na obszarach przeznaczonych w planach zagospodarowania przestrzennego na cele inne niż rolne
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	muzeum posiada teren na mocy użytkowania wieczystego
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	rolnik
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	instytucja samorządowa
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	posiadacz gospodarstwa rolnego
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	posiadacz gospodarstwa rolnego
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	muzeum jest właścicielem gruntu, ale nie prowadzi działalności rolniczej
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	brak informacji
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	rolnik
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	posiadacz gospodarstwa rolnego
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	posiadacz gospodarstwa rolnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

powietrzu podążają za trendami nowoczesnego muzealnictwa – interaktywne tablice dające możliwość prezentacji 3D oraz fabularyzowanych opowieści o przeszłości czy aplikacje mobilne uatrakcyjnijające zwiedzanie muzeum, to tylko nieliczne z form wykorzystania nowoczesnych technologii w muzealnictwie⁴. Muzeum jest zatem miejscem, gdzie „stare” styka się z „nowym”, aby w nowoczesny sposób uczyć o historii oraz tradycji danego regionu.

Misją muzeów skansenowskich jest zaprezentowanie kultury ludowej danego regionu, a także ekspozycja obiektów zabytkowych. Oznacza to, że mogą one być zarówno muzeami regionalnymi⁵, jak i muzeami etnograficznymi⁶ przy założeniu, że jedno nie wyklucza drugiego. Należy pamiętać, że muzea na wolnym powietrzu – czyli tzw. muzea skansenowskie – nie są grupą jednolitą, a o ich różnorodności mogłaby powstać niejedna wielotomowa monografia. Ich struktura właścicielska, charakter i zakres zgromadzonych kolekcji sprawiają, że nie ma dwóch takich samych muzeów, mimo że wynikający z ich statutów zakres gromadzonych przez nie zbiorów oraz przedmiot działalności mogą być identyczne. O niepowtarzalności muzeów świadczą nie tylko ich zbiory, ale również forma organizacyjna, polityka zarządcza, a także ich oferta edukacyjna. Sprawia to, że każdy z powyższych czynników może stanowić podstawę klasyfikacji muzeów. Zdaniem A. Stasiaka muzea na wolnym powietrzu możemy, co do zasady, podzielić na muzea skansenowskie *sensu largo* (zwane również skansenami *sensu largo*), a także rezerwy archeologiczne⁷, jednak na potrzeby niniejszego

opracowania szczegółowe rozważania dotyczące klasyfikacji muzeów na wolnym powietrzu zostaną pominięte.

Liczba muzeów skansenowskich w Polsce jest trudna do oszacowania – przyjmuje się, że funkcjonują 52 muzea skansenowskie⁸, które zrzeszone są w ramach Stowarzyszenia Muzealników na Wolnym Powietrzu w Polsce. Posługując się danymi Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu⁹, można stwierdzić, że aktualnie działają w Polsce 924 muzea (342 muzea samorządowe, 37 muzeów państwowych, 13 muzeów kościelnych oraz 532 muzea prywatne, czyli muzea nieposiadające osobowości prawnej)¹⁰. Jednak przedmiotowy wykaz nie zawiera informacji o ich oddziałach, a tym samym muzea skansenowskie, będące oddziałami większych muzeów, nie zostały w nim wyodrębnione. Tym samym ustalenie liczby muzeów na wolnym powietrzu wyłącznie na podstawie analizy ministerialnego Wykazu Muzeów jest praktycznie niewykonalne.

Specyfika muzeów na wolnym powietrzu i ich wewnętrzna różnorodność, a także wnioski z Seminarium Naukowego pt. „Organizacyjno-prawne uwarunkowania w funkcjonowaniu muzeów na wolnym powietrzu w Polsce. Stan obecny – propozycje zmian”, towarzyszącego obchodom jubileuszu 55-lecia Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach i 10-lecia Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddziałów Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku¹¹, stały się asumptem do przeprowadzenia internetowego badania ankietowego dotyczącego prowadzenia działalności rolniczej przez muzea skansenowskie.

W lutym 2021 r. do członków Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce¹² został przekazany kwestionariusz ankiety z prośbą o udział w wywiadzie¹³. W badaniu wzięło udział 11 muzeów samorządowych (zob. Tabela 1), z których dla 10 organizatorem są władze samorządowe województwa, a dla jednego władze samorządowe powiatu. Muzea biorące udział w badaniu zatrudniają: do 20 pracowników (1 muzeum); w większości od 21 do 50 pracowników (5 muzeów); od 51 do 100 pracowników (3 muzea), ponad 100 pracowników (2 muzea).

Mając na uwadze powyższe, należy podzielić zasadność tezy, że typowym respondentem była wojewódzka instytucja kultury zatrudniająca od 21 do 50 pracowników.

Działalność rolnicza w muzeach

Chcąc zdefiniować działalność rolniczą, próżno szukać jej uniwersalnej definicji legalnej, ponieważ większość ustaw zawiera własną autonomiczną definicję działalności rolniczej. Zgodnie z art. 6. pkt 3. Ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników¹⁴ za działalność rolniczą uznaje się działalność w zakresie produkcji roślinnej lub zwierzęcej, w tym ogrodniczej, sadowniczej, pszczelarskiej i rybnej. Natomiast Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym¹⁵ w art. 2. ust. 2. za działalność rolniczą uznaje *produkcję roślinną i zwierzęcą, w tym również produkcję materiału siewnego, szkółkarskiego, hodowlanego oraz reprodukcyjnego, produkcję warzywniczą, roślin ozdobnych, grzybów uprawnych, sadownictwa, hodowlę*

i produkcję materiału zarodowego zwierząt, ptactwa i owadów użytkowych, produkcję zwierzęcą typu przemysłowego fermowego oraz chów i hodowlę ryb.

Z informacji uzyskanych od muzeów na wolnym powietrzu (zob. Tabela 2) wynika, że 6 respondentów z reprezentatywnej grupy muzeów prowadzi działalność rolniczą, a 5 jej nie prowadzi. Warto podkreślić, że o fakcie prowadzenia działalności rolniczej świadczy sam fakt jej podjęcia, który nie musi być potwierdzony żadną decyzją właściwego organu administracji publicznej o charakterze deklaracyjnym, a więc takim, który potwierdza dany stan faktyczno-prawny.

Fakt prowadzenia działalności rolniczej przez muzeum skansenowskie wymaga ustalenia, jaki jest status muzeów na wolnym powietrzu na gruncie prawa rolnego (zob. Tabela 3). Odpowiedzi muzeów nie były ustandaryzowane – 4 muzea zadeklarowały, że są posiadaczami gospodarstwa rolnego w rozumieniu prawa rolnego, a 2 muzea stwierdziły, że posiadają status rolnika¹⁶. Co więcej jedno z muzeów jest posiadaczem gruntu (nie precyzując, czy jest to grunt rolny, czy grunt orny), lecz nie prowadzi na nim gospodarstwa rolnego. Inne muzeum jest użytkownikiem wieczystym gruntu, a w przypadku jednego z muzeów miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego nie przewiduje przeznaczenia terenów muzeum na użytki rolne¹⁷. Należy również zauważyć, że jedno z muzeów określiło swój status wyłącznie przez przyzmat Ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej jako instytucji kultury, bez odniesienia się do kwestii prowadzenia działalności rolniczej.

Tabela 4. Wielkość gospodarstw rolnych prowadzonych w formie muzeów

Table 4. Size of farms run as museums

NAZWA MUZEUM	POWIERZCHNIA MUZEUM BĘDĄCA GOSPODARSTWEM ROLNYM W HEKTARACH
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	0
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	uprawa zbóż, rośliny okopowe, ok. 1 ha
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	30 ha
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	0
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	7,71 ha
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	10,5 ha
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	0
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	0
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	3,7 ha
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	4,63 ha
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	5 ha

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Tabela 5. Muzea jako podatnicy podatku rolnego

Table 5. Museums as agricultural tax payers

NAZWA MUZEUM	POSIADANIE STATUSU PODATNIKA PODATKU ROLNEGO
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	nie
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	nie
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	nie
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	nie
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	nie
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	nie
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	nie
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	nie
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	muzeum jest podatnikiem podatku rolnego, ale obecnie korzysta ze zwolnienia od podatku ze względu na słabe klasy gruntów, które podlegają użytkowaniu rolniczemu
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	nie
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	nie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Podatek rolny jest podstawowym podatkiem obciążającym rolnictwo¹⁸ i stanowi on jedno z istotnych źródeł dochodu gminy wiejskiej, aczkolwiek rolnicy w zależności od statusu mogą być również podatnikami podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) lub podatku dochodowego od osób prawnych (CIT), a nawet podatku akcyzowego. Zgodnie z art. 1. u.p.r. przedmiotem podatku rolnego są grunty sklasyfikowane w ewidencji gruntów i budynków jako użytki rolne, z wyjątkiem gruntów zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej innej niż działalność rolnicza. Opodatkowaniu podatkiem rolnym podlegają zatem grunty, które stanowią podstawę ustanowienia wymiaru podatku na zasadach określonych w rozdz. 2 Ustawy o podatku rolnym.

Z informacji uzyskanych od muzeów na wolnym powietrzu (zob. Tabela 4) wynika, że w 7 muzeach grunty będące w zarządzie muzeum zostały sklasyfikowane jako użytki rolne, natomiast 4 muzea nie posiadają użytków rolnych.

Muzea na wolnym powietrzu zostały również poproszone o udzielenie informacji dotyczącej posiadania przez nie statusu podatnika podatku rolnego (zob. Tabela 5). Podatnikiem podatku rolnego, zgodnie z art. 3. ust. 1. u.p.r., są osoby fizyczne, osoby prawne, jednostki organizacyjne w tym spółki nie posiadające osobowości prawnej, będące:

- właścicielami gruntów;
- samoistnymi posiadaczami gruntów;
- użytkownikami wieczystymi gruntów;
- posiadaczami gruntów, stanowiących własność Skarbu

Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego – jeżeli posiadanie wynika z umowy zawartej z właścicielem, z Krajowym Ośrodkiem Wsparcia Rolnictwa lub z innego tytułu prawnego;

- posiadaczami gruntów, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego bez tytułu prawnego, z wyjątkiem gruntów wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa lub będących w zarządzie Lasów Państwowych.

Muzea na wolnym powietrzu jednogłośnie stwierdziły, że nie są podatnikami podatku rolnego, chociaż Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu zadeklarowało, że korzysta ze zwolnienia z podatku rolnego ze względu na słabe klasy gruntów, które podlegają użytkowaniu rolniczemu. Zgodnie z art. 12. ust. 1. pkt 1. u.p.r. od podatku rolnego zwalnia się użytki rolne klasy V, VI i VIz oraz grunty zadrzewione i zakrzewione ustanowione na użytkach rolnych – na tej podstawie grunty muzeum uzyskały zwolnienie od podatku, co jednak nie oznacza, że muzeum to nie podlega obowiązkowi podatkowemu w podatku rolnym (obowiązek ten może przejawiać się np. w konieczności składania deklaracji na podatek rolny na mocy art. 6.a ust. 8. u.p.r.).

Udział dochodów muzeów z prowadzonej działalności rolniczej w muzeach na wolnym powietrzu jest zróżnicowany (zob. Tabela 6). Najwyższy, 3% procentowy udział dochodów z działalności rolniczej, zadeklarowało Muzeum Wsi Mazowieckiej

w Sierpcu, w Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu dochody te nie przekraczają 1% ogólnych dochodów muzeum, zaś w Muzeum Wsi Kieleckiej wynoszą 0,1%. Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie oraz Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie nie podały procentowego udziału dochodów z prowadzonej działalności rolniczej w ogólnych dochodach muzeum. Pierwsze z nich podało szacunkową kwotę dochodów ze sprzedaży produktów rolnych, czyli ok. 20 000,00 PLN, wskazując jednocześnie, że muzeum otrzymało dotację od Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) w wysokości 15 000,00 PLN. Drugie muzeum wskazało, że dochody z działalności rolniczej odprowadzane są do wspólnego budżetu Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku, gdyż skansen w Swołowie nie posiada autonomicznego budżetu – muzeum nie podało wielkości tych dochodów.

Na podstawie zebranego materiału badawczego można również stwierdzić, że oprócz dochodów z prowadzonej fakultatywnie działalności gospodarczej 2 muzea pozyskują dochody również z działalności rolniczej – są nimi Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu oraz Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie. Ponadto 3 muzea pozyskują dodatkowe dochody wyłącznie z prowadzonej działalności rolniczej.

Ciekawym aspektem badań było także sprawdzenie, w jaki sposób muzea zagospodarowują plody rolne oraz produkty pochodzenia zwierzęcego. Zgodnie z przyjętą hipotezą badawczą, muzea na wolnym powietrzu całość wytworzonych

produktów rolnych (m.in. zboża, owoce i warzywa) oraz produktów pochodzenia zwierzęcego (np. mleko, sery, a także wełna) przeznaczają na potrzeby własne, tj. na karmę dla zwierząt oraz na potrzeby organizowanych pokazów. Teza ta została częściowo zweryfikowana pozytywnie, dlatego że tylko część muzeów przeznacza przedmiotowe pożytki na potrzeby własne (zob. Tabela 7). Muzea, które zadeklarowały, że wytwarzają plody rolne oraz produkty pochodzenia zwierzęcego i przeznaczają je na własny użytek to Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu oraz Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią.

Co więcej, połowa muzeów prowadzących działalność rolniczą sprzedaje nadwyżki produktów rolnych, a tylko jedno muzeum dokonuje sprzedaży żywności.

Działalność rolnicza a działalność gospodarcza

Problematyka prowadzenia przez muzea fakultatywnej działalności gospodarczej, w odróżnieniu od działalności rolniczej, była przedmiotem niejednej analizy prawnej¹⁹. W świetle obecnie obowiązujących przepisów prawnych dopuszczalne jest samodzielnie prowadzenie działalności zarobkowej jako działalności rolniczej, a także pozarolniczej działalności gospodarczej. Wybór jednej z tych form nie uniemożliwia prowadzenia działalności również w drugiej formie.

Tabela 6. Udział dochodów z działalności rolniczej w ogólnych dochodach muzeów na wolnym powietrzu

Table 6. Share of income from agricultural activity in total proceeds of open-air museums

NAZWA MUZEUM	DOCHODY Z DZIAŁALNOŚCI ROLNICZEJ
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	0
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	0
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	3%
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	0
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	0,10%
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	sprzedaż produktów rolnych ok. 20 000 zł, dotacje ARiMR 15 000 zł
	nie
	nie
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	0
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	0
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	poniżej 1%
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	0
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	dochody odprowadzane są do wspólnego budżetu macierzystego MPŚ w Słupsku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Tabela 7. Zagospodarowanie płodów rolnych oraz produktów pochodzenia zwierzęcego przez muzea na wolnym powietrzu
Table 7. Managing plant and animal products by open-air museums

NAZWA MUZEUM	ZAGOSPODAROWANIE PŁODÓW ROLNYCH ORAZ PRODUKTÓW POCHODZENIA ZWIERZĘCEGO
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	niewielkie zbiory warzyw i owoców uzyskiwane z muzealnych ogródków dydaktycznych wykorzystywane są jako pokarm dla zwierząt hodowlanych, w mniejszej części na pokazy i uzupełnienie ekspozycji muzealnej; wełna pozyskiwana z owiec przeznaczona jest na pokazy (gręplowanie, przędzenie, etc.)
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	płody rolne na potrzeby inwentarza (karma)
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	nadwyżki przeznaczane na sprzedaż
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	brak informacji
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	na własny użytek
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	do użytku wewnętrznego, niewielka sprzedaż na zewnątrz
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	brak informacji
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	brak informacji
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	płody rolne i produkty pochodzenia zwierzęcego wykorzystywane są na własne potrzeby, np. w kuchni, oraz okazjonalnie na stoiskach muzealnych w czasie imprez
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	bieżące skarmiania zwierząt
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	sprzedaż żywca
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	0
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	dochody odprowadzane są do wspólnego budżetu macierzystego MPŚ w Słupsku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Zgodnie z art. 9. u.o.m. muzea mogą prowadzić fakultatywną działalność gospodarczą, a pozyskane z niej dochody powinny zostać przeznaczone na ich działalność statutową. Tym samym ważnym problemem badawczym było sprawdzenie, które muzea na wolnym powietrzu oprócz działalności rolniczej prowadzą fakultatywną pozarolniczą działalność gospodarczą (zob. Tabela 8).

Z informacji uzyskanych od muzealników wynika, że 7 muzeów prowadzi działalność gospodarczą, co stanowi ponad 50% ankietowanych. Potwierdza to tym samym wniosek wynikający z raportu NIMOZ *Statystyka Muzeów* dotyczącego statystyki muzeów w roku 2018, zgodnie z którym wówczas ponad połowa muzeów w Polsce prowadziła fakultatywną działalność gospodarczą²⁰. Zestawiając pozyskane informacje z danymi dotyczącymi prowadzenia działalności rolniczej przez muzea na wolnym powietrzu, zauważamy, że 2 muzea prowadzą wyłącznie działalność rolniczą (tj. Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu oraz Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie), 3 muzea prowadzą wyłącznie pozarolniczą działalność gospodarczą (tj. Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu, Muzeum w Łowiczu i Muzeum Okręgo-

w Nowym Sączu), a 2 muzea nie prowadzą zarówno pozarolniczej działalności gospodarczej, jak i działalności rolniczej (tj. Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią i Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie).

Podsumowując całość dotychczasowych ustaleń, należy stwierdzić, że nie istnieje jednolity model uzyskiwania dodatkowych dochodów przez muzea na wolnym powietrzu, a tym samym nie jest on skorelowany z prowadzeniem przez dane muzeum działalności rolniczej, bowiem istnieją takie muzea, które jej nie prowadzą.

Zwierzęta w muzeach na wolnym powietrzu

Muzea na wolnym powietrzu często są domem dla zwierząt gospodarskich, które zamieszkując skansen pełnią niezwykle ważną funkcję edukacyjną. Są one częścią ekspozycji krajobrazu wsi, pól i łąk, a także wewnątrz muzealnych, w szczególności stajni, obór czy kurników. Niejednokrotnie więc w skansenach można zaobserwować pracę koni (np. orkę, bronowanie, sprzęt zbóż i płodów roślin okopowych

Tabela 8. Prowadzenie działalności gospodarczej przez muzea na wolnym powietrzu

Table 8. Running economic activity by open-air museums

NAZWA MUZEUM	PROWADZENIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	tak
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	nie
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	nie
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	tak
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	tak
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	tak
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	tak
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	nie
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	tak
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	tak
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	nie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Tabela 9. Zwierzęta w muzeach na wolnym powietrzu

Table 9. Animals at open-air museums

NAZWA MUZEUM	ZWIERZĘTA ZAMIESZKUJĄCE SKANSEN
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	owce (3), kozy (3)
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	owce (3-5), koza (1), konie (2), drób (kury, indyki, kaczki), pies (1), koty (5-8)
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	konie (12), krowy (2), kozy (6), owce (10), kury (80), kaczki (20), indyki (10), gęsi (10), perliczki (10), króliki (12), gołębie (30)
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	brak zwierząt w muzeum
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	konie (2), bydło (3), kozy (6), owce (4)
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	bydło (6), konie (9), króliki (11), owce (9), bażanty (3), indyk (1), kury (50), perlice (4), kaczki (4), gęsi (2), gołębie (70)
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	brak zwierząt w muzeum
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	ptaki drapieżne (20): sokoły wędrowne, rarogi, puchacz, kruk, pustułka, płomykówka, jastrząb
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	owce (13), kozy (8), osły (2), koń (1), króliki (7), kury (8), pawie (8), indyki (2)
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	konie (6)
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	owce (3), kozy (3)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Tabela 10. Opieka weterynaryjna nad zwierzętami zamieszkującymi muzeum na wolnym powietrzu

Table 10. Veterinary care of the animals inhabiting open-air museums

NAZWA MUZEUM	OPIEKA WETERYNARYJNA NAD ZWIERZĘTAMI
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	opiekę zapewnia osoba zatrudniona do prac ogrodniczych, która dba o odpowiednie warunki bytowania, wyżywienie i higienę; profilaktykę oraz leczenie zapewniają zlecane wizyty weterynaryjne; również strzyża owiec zlecana jest osobie zewnętrznej
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	zwierzęta są pod opieką weterynaryjną (usługa)
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	podpisana umowa z gabinetem weterynaryjnym
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	brak zwierząt w muzeum
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	lekarz weterynarii wyłoniony w postępowaniu przeprowadzonym w oparciu o PZP
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	opiekę zapewnia wynajęty weterynarz
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	brak zwierząt w muzeum
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	brak informacji
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	opiekę weterynaryjną zapewniają miejscowi lekarze weterynarii doraźnie angażowani do poszczególnych przypadków
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	brak informacji
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	pracownik zatrudniony do opieki nad zwierzętami – ukończone technikum weterynaryjne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

lub czynności transportowe), wypas owiec i krów, czy też przyjrzeć się zagrodowemu życiu kur. Celem takich działań jest zachowanie krajobrazu kulturowego dawnej wsi, tak aby nie zakłócał go ruch współczesnych samochodów lub praca maszyn rolniczych.

W polskim ustawodawstwie pojęcie „zwierzęta gospodarskie” zostało zdefiniowane w art. 2. pkt 1. Ustawy z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich²¹ jako: koniowate (tj. konie i osły), bydło (tj. bydło domowe i bawoły), jeleniowate (tj. jelenie szlachetne, jelenie sika i daniela utrzymywane w warunkach fermowych w celu pozyskania mięsa lub skór, jeżeli pochodzą z chowu lub hodowli zamkniętej, o których mowa w przepisach prawa łowieckiego, albo chowu lub hodowli fermowej), drób²², świnie, owce, kozy, pszczoły miodne oraz zwierzęta futerkowe, czyli: lis pospolity, lis polarny, norka amerykańska, tchórz, jenot, nutria, szynszyla i królik, utrzymywane w celu produkcji surowca dla przemysłu futrzarskiego, mięsnego i włókienniczego. Tym samym na gruncie prawnym za zwierzęta gospodarskie uznane zostały wszystkie zwierzęta powszechnie hodowane w gospodarstwach rolnych w celach towarowych lub transportowych.

Jednym z elementów przeprowadzonej ankiety było zbadanie jakie zwierzęta gospodarskie zamieszkują muzea na wolnym powietrzu (zob. Tabela 9). Muzealnicy wskazali głównie na zakorzenionych w wiejskim folklorze mieszkańców wsi,

tj. owce (7 muzeów), kozy i konie (po 6 muzeów) oraz drób (4 muzea). Ponadto jedno z muzeów wskazało, że jest domem dla 20 ptaków drapieżnych. Z odpowiedzi respondentów dowiadujemy się również, że tylko w dwóch muzeach nie znajdziemy zwierząt gospodarskich.

Mając na uwadze powyższe, należy podzielić zasadność tezy, że co do zasady, zwierzęta gospodarskie są powszechnymi mieszkańcami muzeów na wolnym powietrzu, aczkolwiek istnieją takie muzea, które ich nie hodują.

Podstawowym aktem prawnym regulującym działalność muzeów jest Ustawa o muzeach, lecz nie zawiera ona szczegółowych postanowień dotyczących działalności muzeów na wolnym powietrzu, a w szczególności hodowli zwierząt w muzeach. Wobec tego muzealnicy zobowiązani są stosować powszechnie obowiązujące przepisy dotyczące ochrony zdrowia zwierząt oraz organizacji ich hodowli. Na szczególną uwagę zasługują wspomniane: Ustawa o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich oraz Ustawa o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, jak również Ustawa o ochronie zwierząt [dalej: u.o.z. – mimo że skrót u.o.z. może kojarzyć się muzealnikom i osobom zajmującym się ochroną dziedzictwa z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na potrzeby tego artykułu skrót u.o.z. stosowany jest jako skrót nazwy Ustawy o ochronie zwierząt – wyjaśnienie redakcji], która reguluje podstawowe prawa zwierząt oraz

obowiązki ich posiadaczy. Zgodnie z art. 1. ust. 1. przedmiotowej ustawy człowiek winien poszanowanie, ochronę i opiekę zwierzętom, które wymagają humanitarnego traktowania (art. 5. u.o.z.). Wprawdzie ustawodawca odsyła w sprawach nieuregulowanych w Ustawie o ochronie zwierząt do przepisów dotyczących rzeczy, lecz jednocześnie stwierdza on, że zwierzęta nie są rzeczami (art. 1. ust. 1. u.o.z.). Taka konstrukcja prawna potwierdza, że zwierzęta są istotami czującymi, a znęcanie się nad nimi jest zabronione (art. 6. ust. 1.a u.o.z.).

Na właścicielu lub posiadaczu zwierzęcia ciąży zatem liczne obowiązki. Jednym z nich jest zapewnienie godnych warunków bytowych zwierzęciu, łącznie z odpowiednią opieką weterynaryjną, zaś nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie zwierząt sprawuje Inspekcja Weterynaryjna, czym mowa w art. 34.a ust. 1. u.o.z.

Z informacji uzyskanych od muzealników (zob. Tabela 10) wynika, że muzea na wolnym powietrzu korzystają głównie z usług lekarzy weterynarii świadczonych przez gabinety weterynaryjne na zasadzie *outsourcingu*, czyli przekazania do wykonania innemu podmiotowi (najczęściej w trybie postępowania w sprawie udzielenia zamówienia publicznego). Warto podkreślić, że tylko w 2 muzeach opiekę weterynaryjną zwierzętom zamieszkującym muzeum zapewnia pracownik muzeum, z czego w 1 z muzeów opieka nad zwierzętami należy do głównych zadań pracowniczych – jego pracownik jest absolwentem technikum weterynaryjnego, a rzeczony muzeum zamieszkują wyłącznie owce i kozy.

Poważnym problemem, który dotyka muzea na wolnym powietrzu, jest niechlubne zjawisko podrzucania do skansenów zwierząt gospodarskich (zob. Tabela 11). Właściciele lub

posiadacze zwierząt, którzy nie chcą sprawować nad nimi dalszej opieki, traktują muzea skansenowskie jako rodzaj „okna życia” dla zwierząt. Postawa opiekunów zwierząt sprawia muzeom liczne problemy prawne, niemniej na potrzeby niniejszego opracowania nie będą one poddawane wnikliwej analizie.

Przeprowadzone badanie wykazało, że problem podrzucania zwierząt do muzeów na wolnym powietrzu dotyczył 3 instytucji. Właściciele lub posiadacze zwierząt podrzucali głównie kozy, aczkolwiek w jednym muzeum problem ten dotyczył również królików. Zaskakującym jest fakt porzucania kóz przez ich opiekunów. Średnia długość życia kozy wynosi 12–15 lat²³ a cena kozy wg rynku zwierząt OLX wynosi maksymalnie 2 500 PLN, aczkolwiek wielu posiadaczy tych zwierząt deklaruje, że oddaje je nowemu właścicielowi za darmo²⁴. Nie istnieje zatem żadna racjonalna przyczyna tego zjawiska.

Należy podkreślić, że porzucenie zwierzęcia jest czynem zabronionym przez ustawę pod groźbą kary, czyli przestępstwem. Zgodnie z art. 35. ust. 1.a u.o.z. osobie znęcającej się nad zwierzęciem, a w szczególności je porzucającej, grozi kara pozbawienia wolności do lat 3, a jeśli osoba ta czyni to ze szczególnym okrucieństwem, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (art. 35. ust. 2. u.o.z.). W przypadku podrzucenia kozy do muzeum wykrycie sprawcy może być niemożliwe, o ile sam nie przyprzewadzi zwierzęcia i zadeklaruje, że go nie chce albo społeczność lokalna nie wskaże sprawcy.

Analiza materiału badawczego ukazała złożoność i wielowątkowość problematyki prowadzenia przez muzea na wolnym

Tabela 11. Podrzucanie zwierząt do muzeów na wolnym powietrzu

Table 11. Abandoning animals at open-air museums

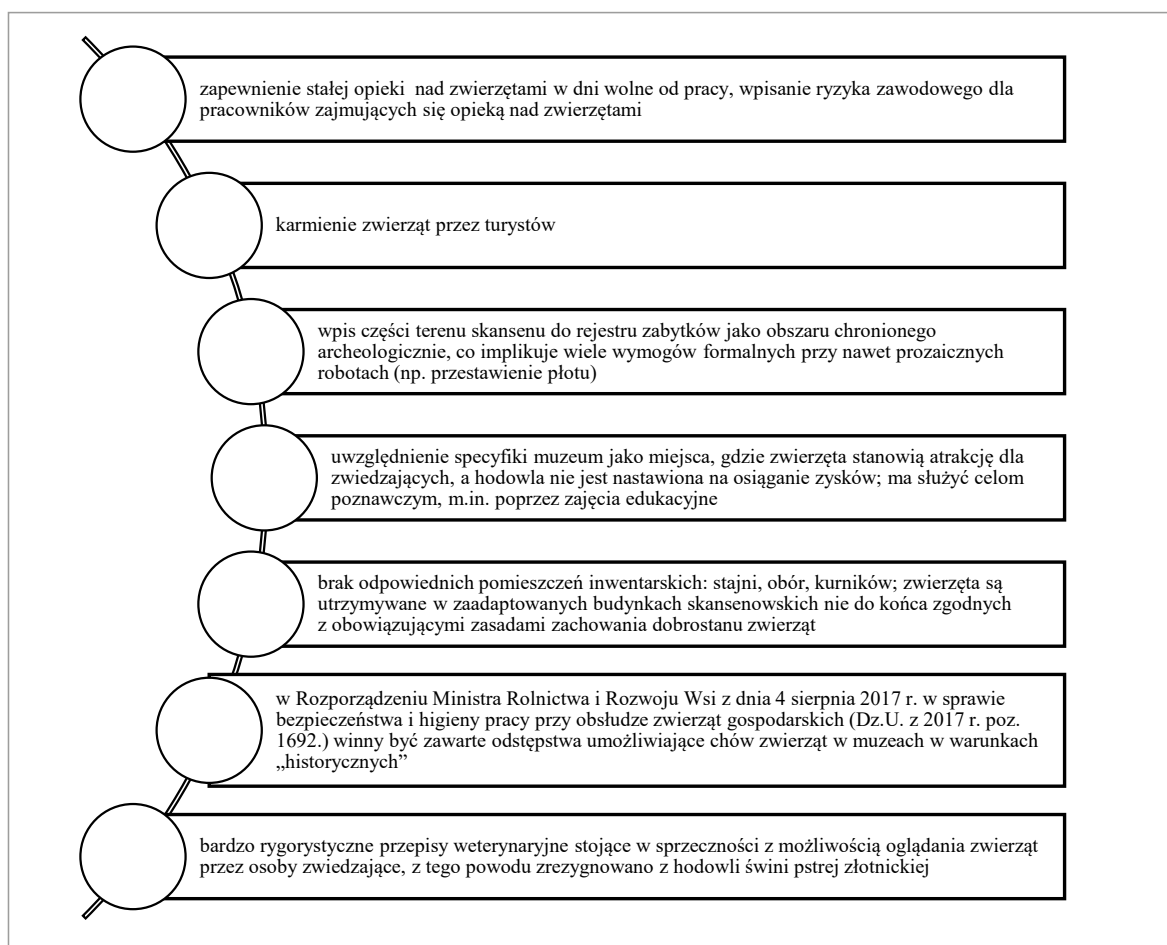
NAZWA MUZEUM	ZWIERZĘTA PODRZUCONE DO MUZEUM
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu	nie było takiego przypadku
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią, oddział Muzeum Okręgowego w Pile	nie było takiego przypadku
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu	koza
Muzeum w Łowiczu (ze Skansenem w Maurzycach i Miniskansenem przy Muzeum w Łowiczu)	nie było takiego przypadku
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach	nie było takiego przypadku
Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie	kozy, króliki
Sądecki Park Etnograficzny, oddział Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu	nie było takiego przypadku
Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie	nie było takiego przypadku
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu	nie było takiego przypadku
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie	nie było takiego przypadku
Muzeum Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, oddział Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku	kozy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

Diagram 1. Problemy organizacyjno-prawne muzeów na wolnym powietrzu

Diagram 1. Organizational and legal problems of open-air museums

Źródło: Opracowanie własne na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego

Source: Author's own study based on her own survey

powietrzu działalności rolniczej. Odwiedzając skanseny, goście zapoznają się z ekspozycją stałą, zwiedzają wystawy czasowe, uczestniczą w wydarzeniach organizowanych przez muzeum, np. w: dożynkach, zapustach, kraszankach, czy innych edukacyjnych imprezach plenerowych. Ukazując piękno kultury i tradycji, często już obecnie zapominanej, muzealnicy napotykają liczne problemy natury organizacyjno-prawnej (zob. Diagram 1). Większość z nich dotyczy opieki nad zwierzętami zamieszkującymi skansen. Zdaniem muzealników opiekę nad zwierzętami utrudniają nie tylko goście muzealni karmiący zwierzęta często szkodliwym dla nich pokarmem, oraz zgłaszający liczne uwagi dotyczące niewłaściwej pielęgnacji zwierząt przez muzealników, lecz także polskie ustawodawstwo, które nie dostrzega specyfiki i natury muzealnictwa na wolnym powietrzu, ograniczając się do enigmatycznych postanowień Ustawy o muzeach. Podkreślić także należy, że Ustawa o muzeach nie jest jedynym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie muzeów na wolnym powietrzu. Zatrudniając pracowników, muzeum staje się pracodawcą obowiązującym przestrzegać przepisów prawa pracy: zawierając umowy cywilne – przepisów prawa

cywilnego, zarządzając obiektem zabytkowym – przepisów prawa ochrony dziedzictwa, a hodując zwierzęta – przepisów prawa rolnego.

Mając powyższe na uwadze, zauważamy, że muzealnicy gubią się w wielości i złożoności regulacji prawnych, które obowiązani są stosować. Prawo, aby było efektywnie stosowane, powinno być zrozumiałe dla odbiorców. Racjonalny ustawodawca powinien zatem rozważyć, w jaki sposób usprawnić funkcjonowanie muzeów na wolnym powietrzu, tworząc takie regulacje prawne, aby były możliwe do stosowania przez muzealników.

Podsumowując całość zgromadzonego dotychczas materiału badawczego, należy stwierdzić, że prawne aspekty działalności muzeów na wolnym powietrzu niesłusznie były dotychczas marginalizowane przez doktrynę prawa ochrony dziedzictwa. Bezspornie jest to tematyka interdyscyplinarna, złożona i trudna, niemniej zasługuje ona na szerokie opracowanie, którego zwierczeniem powinna stać się publikacja, która – niczym latarnia morska marynarzom – wskazywać będzie muzealnikom właściwą drogę poruszania się na morzu przepisów prawnych.

Streszczenie: Problematyka niniejszego artykułu dotyczy jednego z aspektów prawnych działalności muzeów na wolnym powietrzu, czyli prowadzenia przez nie działalności rolniczej. Specyfika tej grupy muzeów oraz ich charakter sprawiają, że na gruncie prawnym są one nie tylko muzeami w rozumieniu Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, lecz także gospodarstwami rolnymi, do których stosuje się przepisy szeroko rozumianego prawa rolnego. Co więcej, hodowane w muzeach zwierzęta wymagają stałej opieki weterynaryjnej, a za jej zapewnienie odpowiada dyrektor instytucji. Są to zagadnienia, które

nie wynikają wprost z Ustawy o muzeach i między innymi z tego powodu stanowią liczne problemy praktyczne dla muzealników.

Tekst wzbogacony został o – ujęte w tabelę i diagram – wyniki przeprowadzonego przez autorkę badania ankietowego wśród polskich muzeów na wolnym powietrzu, którego celem było ukazanie problemów prawnych, z którymi borykają się muzealnicy w codziennej pracy w tych muzeach. Artykuł stanowi pionierskie opracowanie przedmiotowej problematyki, gdyż do tej pory nie była ona w polskiej literaturze analizowana.

Słowa kluczowe: muzea na wolnym powietrzu, skanseny, działalność rolnicza, zwierzęta w skansenach, prawo rolne.

Przypisy

- ¹ R. Tubaja, J. Święch, *Nazewnictwo muzeów na wolnym powietrzu w Polsce. Między poprawnością naukową a świadomością potoczną*, „Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu” 2012, nr 3, s. 11; por. S. Brzostowski, *Z dziejów parków etnograficznych (skansenów) w Polsce*, w: *Muzea skansenowskie w Polsce*, Poznań 1972, s. 45-64; F. Midura, *Muzealnictwo skansenowskie w Polsce (stan obecny i perspektywy rozwoju)*, w: *Muzea skansenowskie w Polsce*, Poznań 1979, s. 28-48.
- ² Dz.U. z 2020 r. poz. 902.; dalej: u.o.m.
- ³ D. Folga-Januszewska, *Muzeum: Fenomeny i problemy*, Kraków 2015, s. 51. Szerzej o ekonomii muzeum zob. M. Murzyn-Kupisz, *Instytucje muzealne z perspektywy ekonomii kultury*, Kraków 2016, s. 23-42.
- ⁴ Szerzej na ten temat zob. E. Kasperska, *Nowoczesne metody docierania do odbiorcy na przykładzie oferty muzeów skansenowskich*, „Handel Wewnętrzny” 2014, nr 6(353), s. 49-61.
- ⁵ Przyjmując definicję S. Waltośa, muzea regionalne rozumiane będą jako muzea, których program i profil działalności opowiadają o regionie, a ich idea staje się elastyczna w obliczu zasygnalizowanej wyżej wielości koncepcji podziałów regionalnych w Polsce i Europie, zob. S. Waltoś, *Muzea regionalne w świetle prawa*, w: *Muzeum regionalne. Jaka przyszłość? Ogólnopolska konferencja muzeów regionalnych*, Pułtusk 14-15 września 2010, R. Lolo, A. Sołtan, M. Sołtysiak, A. Tomaszewski (red.), Pułtusk 2010, s. 65-72.
- ⁶ Na potrzeby niniejszego artykułu przyjęto za J.K. Makulskim, że muzeum etnograficznym jest instytucja powołana do kolekcjonowania dawnych i współczesnych źródeł etnograficznych, ich właściwego przechowywania i naukowego opracowania oraz popularyzacji wiedzy o przedmiocie swych badań drogą zapewnienia społeczeństwu dostępu do autentycznego źródła wiedzy, jakim jest zabytek etnograficzny (eksponat) – J.K. Makulski, *Zarys koncepcji współczesnego muzeum etnograficznego*, „Muzealnictwo” 1983, nr 26/27, s. 8-11.
- ⁷ Szerzej zob. A. Stasiak, *Muzea na wolnym powietrzu w Polsce i możliwości ich wykorzystania dla celów turystycznych*, „Turyzm” 1996, t. 6, z. 2, s. 69 i nast.
- ⁸ Tak np. D. Kunecki, *Raport o muzeach etnograficznych i skansenach*, Kolberg 2014, <https://www.nck.pl/upload/attachments/317193/Raport%20o%20muzeach%20etnograficznych%20i%20skansenach.pdf> [dostęp: 31.03.2021].
- ⁹ Dalej – MKDNIŚ.
- ¹⁰ Źródło: <https://bip.mkidn.gov.pl/pages/rejestry-ewidencje-archiwa-wykazy/rejestry-muzeow.php> [dostęp: 31.03.2021].
- ¹¹ Szerzej zob. Ż. Gwardzińska, *Jubileusz muzeów w Klukach i Swolowie oraz Seminarium Naukowe „Organizacyjno-prawne uwarunkowania w funkcjonowaniu muzeów na wolnym powietrzu w Polsce. Stan obecny – propozycje zmian 5-7 czerwca 2018 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2018, nr 1(4), s. 247-250.
- ¹² W tym miejscu należy poczynić uwagę, że polskie muzea skansenowskie zrzeszają się w Stowarzyszeniu Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce, dlatego też ankieta została przeprowadzona wśród członków stowarzyszenia.
- ¹³ Odpowiedzi muzealników zostały przedstawione w tabelach. W przypadku gdy muzeum nie udzieliło odpowiedzi taka informacja została odnotowana jako „brak odpowiedzi”.
- ¹⁴ Dz.U. z 2021 r. poz. 266.; dalej: u.s.r.
- ¹⁵ Dz.U. z 2020 r. poz. 333.; dalej: u.p.r.
- ¹⁶ Zgodnie z art. 2. lit. a Rozporządzenie Rady (WE) nr 1782/2003 z 29 września 2003 r. ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników oraz zmieniające rozporządzenia (EWG) nr 2019/93, (WE) nr 1452/2001, (WE) nr 1453/2001, (WE) nr 1454/2001, (WE) nr 1868/94, (WE) nr 1251/1999, (WE) nr 1254/1999, (WE) nr 1673/2000, (EWG) nr 2358/71 i (WE) nr 2529/2001 (Dz. Urz. L 270 z 21 października 2003 r., s. 1) rolnik oznacza osobę fizyczną lub prawną, bądź grupę osób fizycznych lub prawnych, bez względu na status prawny takiej grupy i jej członków w świetle prawa krajowego, których gospodarstwo znajduje się na terytorium Wspólnoty, określonym w artykule 299. Traktatu, oraz które prowadzą działalność rolniczą.
- ¹⁷ W tym miejscu należy poczynić uwagę, że użytki rolne to określony w ewidencji gruntów jeden z rodzajów gruntów (art. 2. ust. 1. Ustawy z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych; Dz.U. z 2017 r. poz. 1161. oraz z 2020 r. poz. 471.). Należy podkreślić, że miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego może decydować o przeznaczeniu gruntu np. na działalność rolną.
- ¹⁸ J. Bieluk, *Obciążenia podatkowe rolnictwa*, w: *Prawo rolne*, A. Stelmachowski (red.), Warszawa 2009, s. 441.
- ¹⁹ Zob. Ż. Gwardzińska, *Sposoby prawne zakończenia działalności muzeum*, „Santander Art and Culture Law Review” 2019, nr 1(5), s. 97-116; por. także

- M. Dreła, *Działalność gospodarcza instytucji kultury*, w: *Kultura w praktyce. Zagadnienia prawne*, t. 2, *Wokół problematyki prawnej zabytków i rynku sztuki*, A. Jagielska-Burduk, W. Szafranski (red.), Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2013, s. 170-171; D. Ostrowska, *Prowadzenie i organizowanie działalności kulturalnej*, w: J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, *Prawne podstawy działalności kulturalnej*, Zakamycze, Kraków 2005, s. 71.
- ²⁰ *Statystyka Muzeów. Muzea w 2018 roku*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2019, s. 31.
- ²¹ Dz.U. z 2017 r. poz. 2132.; dalej: u.h.z. W tym miejscu należy poczynić uwagę, że Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz.U. z 2020 r. poz. 1421. w art. 2. pkt 6.) definiuje zwierzęta gospodarskie, odnosząc się do art. 2. pkt 1. u.h.z. Podobnie czyni Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz.U. z 2020 r. poz. 638.; dalej: u.o.z.) w art. 4. pkt 18. u.o.z.
- ²² Zgodnie z art. 2. pkt 2. u.h.z. przez drób rozumie się ptaki gatunków: kura, kaczka, kaczka piżmowa, gęś, gęś garbonosa, indyk, przepiórka japońska, perlica oraz utrzymywane w warunkach fermowych struś.
- ²³ A. Ostrowska, *Koza – ile żyje to zwierzę w przeciętnym gospodarstwie rolnym?*, <https://swiatrolnika.info/ile-zyje-koza> [dostęp: 13.04.2021].
- ²⁴ Zob. https://www.olx.pl/rolnictwo/gielda-zwierzat/q-koza/?search%5Border%5D=filter_float_price%3Adesc [dostęp: 13.04.2021].

Bibliografia

- Bieluk J., *Obciążenia podatkowe rolnictwa*, w: *Prawo rolne*, A. Stelmachowski (red.), Warszawa 2009.
- Brzostowski S., *Z dziejów parków etnograficznych (skansenów) w Polsce*, w: *Muzea skansenowskie w Polsce*, Poznań 1972.
- Dreła M., *Działalność gospodarcza instytucji kultury*, w: *Kultura w praktyce. Zagadnienia prawne*, t. 2: *Wokół problematyki prawnej zabytków i rynku sztuki*, A. Jagielska-Burduk, W. Szafranski (red.), Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2013.
- Folga-Januszewska D., *Muzeum: Fenomeny i problemy*, Kraków 2015.
- Gwardzińska Ż., *Jubileusz muzeów w Klukach i Swolowie oraz Seminarium Naukowe „Organizacyjno-prawne uwarunkowania w funkcjonowaniu muzeów na wolnym powietrzu w Polsce. Stan obecny – propozycje zmian 5-7 czerwca 2018 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2018, nr 1(4).
- Gwardzińska Ż., *Sposoby prawne zakończenia działalności muzeum*, „Santander Art and Culture Law Review” 2019, nr 1(5).
- Kasperska E., *Nowoczesne metody docierania do odbiorcy na przykładzie oferty muzeów skansenowskich*, „Handel Wewnętrzny” 2014, nr 6(353).
- Kunecki D., *Raport o muzeach etnograficznych i skansenach*, Kolberg 2014, <https://www.nck.pl/upload/attachments/317193/Raport%20o%20muzeach%20etnograficznych%20i%20skansenach.pdf>
- Makulski J.K., *Zarys koncepcji współczesnego muzeum etnograficznego*, „Muzealnictwo” 1983, nr 26/27.
- Midura F., *Muzealnictwo skansenowskie w Polsce (stan obecny i perspektywy rozwoju)*, w: *Muzea skansenowskie w Polsce*, Poznań 1979.
- Murzyn-Kupisz M., *Instytucje muzealne z perspektywy ekonomii kultury*, Kraków 2016.
- Ostrowska A., *Koza – ile żyje to zwierzę w przeciętnym gospodarstwie rolnym?*, <https://swiatrolnika.info/ile-zyje-koza>
- Ostrowska D., *Prowadzenie i organizowanie działalności kulturalnej*, w: J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, *Prawne podstawy działalności kulturalnej*, Kraków 2005.
- Stasiak A., *Muzea na wolnym powietrzu w Polsce i możliwości ich wykorzystania dla celów turystycznych*, „Turyzm” 1996, t. 6, z. 2.
- Tubaja R., Świąć J., *Nazewnictwo muzeów na wolnym powietrzu w Polsce. Między poprawnością naukową a świadomością potoczną*, „Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu” 2012, nr 3.
- Waltoś S., *Muzea regionalne w świetle prawa*, w: *Muzeum regionalne. Jaka przyszłość? Ogólnopolska konferencja muzeów regionalnych*, Pułtusk 14-15 września 2010, R. Lolo, A. Sołtan, M. Sołtysiak, A. Tomaszewski (red.), Pułtusk 2010.

dr Żaneta Gwardzińska

Doktor nauk prawnych, agent celny; założycielka firmy eksperckiej GWARDZIŃSKA LEGAL, współpracownik Akademii Ekonomiczno-Humanistycznej w Warszawie oraz Centrum Prawa Ochrony Dóbr Kultury UNESCO UO, były pracownik Departamentu Dziedzictwa Kulturowego MKDNIŚ; członkini TIAMSA, ICOM, TONZ i SKZ; autorka licznych publikacji z zakresu prawa ochrony dziedzictwa i prawa o muzeach, w tym ochrony danych osobowych oraz bezpieczeństwa informacji w muzeach, funkcjonowania muzeów prywatnych oraz międzynarodowego obrotu dobrami kultury; e-mail: zanetagwardzinska@gmail.com

Word count: 6696; **Tables:** 11; **Figures:** –; **References:** 24

Received: 04.2021; **Reviewed:** 05.2021; **Accepted:** 05.2021; **Published:** 06.2021

DOI: 10.5604/01.3001.0014.9599

Copyright © Some rights reserved: National Institute for Museums and Public Collections. Published by Index Copernicus Sp. z o.o.

This material is available under the Creative Commons – Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). The full terms of this license are available on: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Gwardzińska Ż.; PROWADZENIE DZIAŁALNOŚCI ROLNICZEJ PRZEZ MUZEA NA WOLNYM POWIETRZU W POLSCE. *Muz.*, 2021(62): 115-127

Table of contents 2021: <https://muzealnictworocznik.com/issue/13664>